

MAVZU: SHIMOLIY AMERIKA MATERIGI GEOGRAFIK O'RNI, OKEAN QISMLARI, O'RGANILISH TARIXI

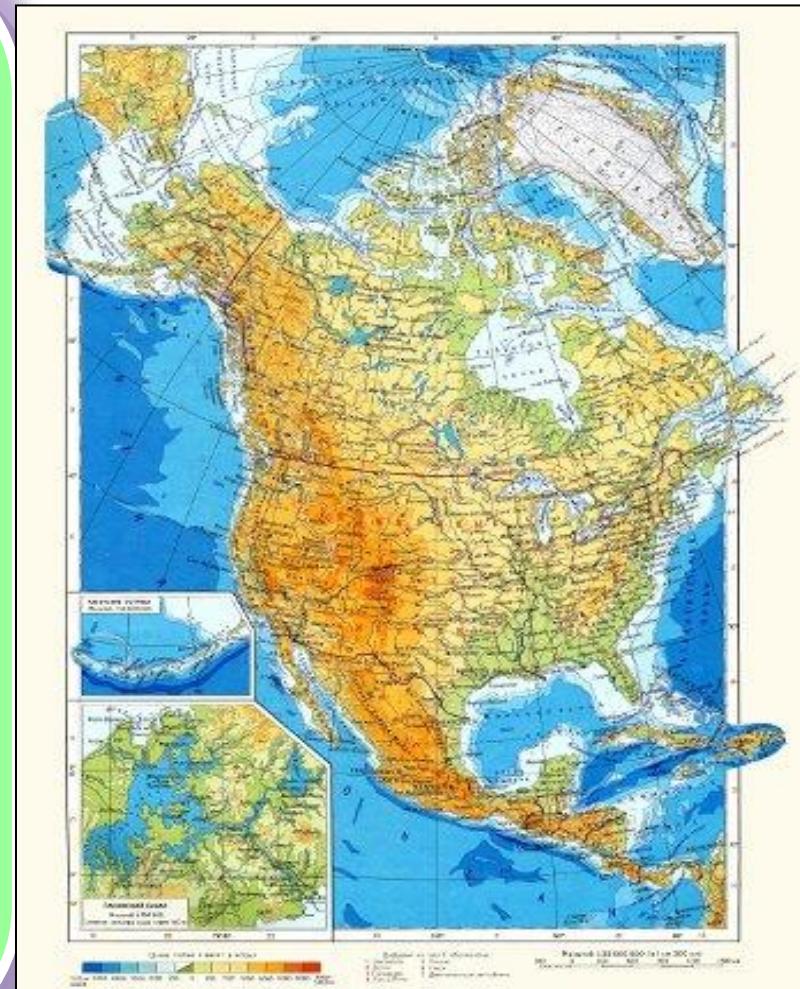
REJA:

- 1. Shimoliy Amerikaning geografik joylashgan o'rni haqida ma'lumot*
- 2. Materikning qirg'oq tuzilishi va atrofidagi okean qismlari*
- 3. Materikning o'rganilish tarixi*

1. Shimoliy Amerikaning geografik joylashgan o'rni haqida ma'lumot

Shimoliy Amerika materigi g'arbiy yarim sharning shimolida joylashgan bo'lib, qutbiy kengliklardan ekvator kengliklarigacha bo'lgan hududlarni egallaydi. Materik maydoni shu orollar bilan birgalikda **24,2 mln km²** maydonni egallaydi. Oollar maydoni esa **3890 ming km²** ni tashkil etadi.

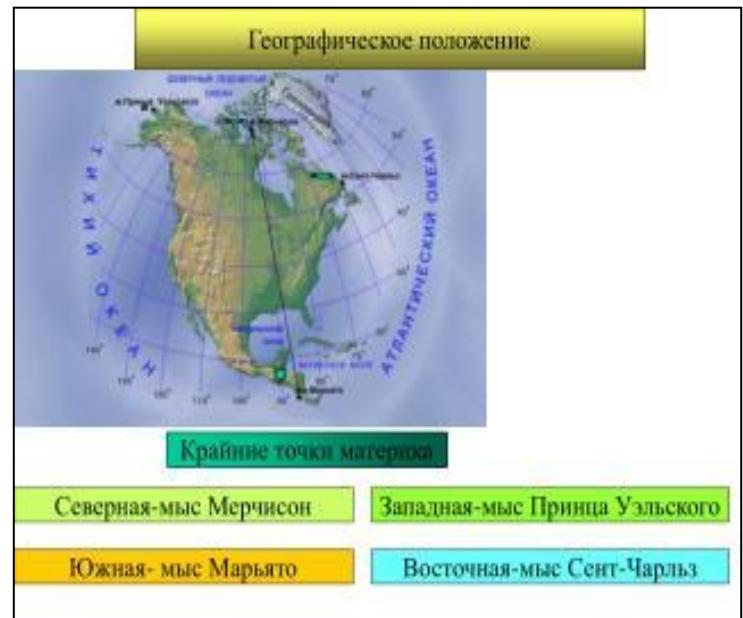
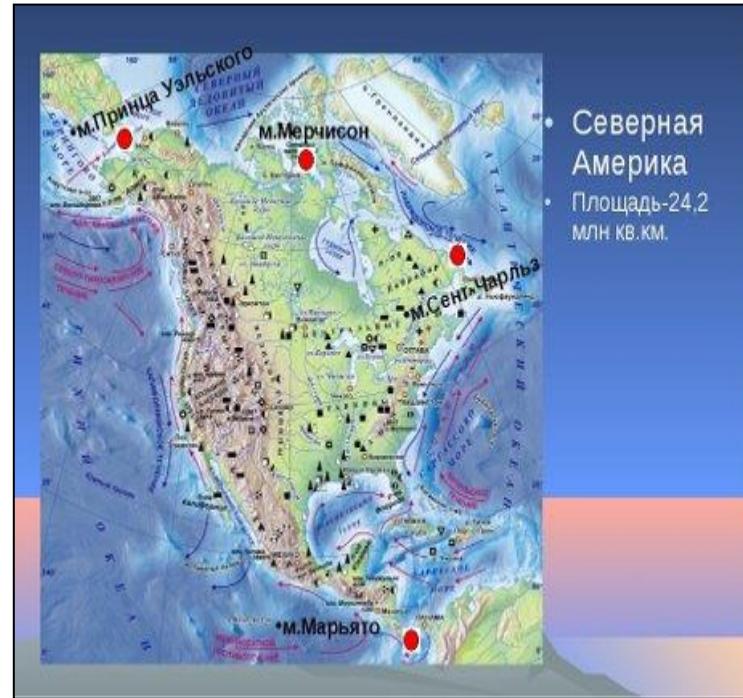
Shimoliy Amerika 70° sh.k.
bilan 30° sh.k. orasida eng
keng va yaxlit hisoblanadi.

Materik Yevrosiyodan
Atlantika va Tinch okeanlari
bilan ajralib turadi.

Shimolda Shimoliy Muz
okeani va uning dengizlari
bilan chegaralanadi.

Panama bo‘yni orqali
Janubiy Amerika bilan
tutashgan.

Materikning shimoliy chekka nuqtasi Butiya yarim orolidagi **Myorchison burni** ($71^{\circ}50'$ sh.k.), janubdagagi nuqtasi Asuero yarim orolidagi **Maryato burni** ($7^{\circ}12'$ sh.k.), g‘arbiy nuqtasi Alyaskaning Syuard yarim orolidagi **Uels Shahzodasi burni** ($168^{\circ}5'$ g‘.u.) va sharqiy nuqtasi Labrador yarim orolidagi **Sent-Charlz burni** ($55^{\circ} 40'$ g‘.u.)da joylashgan.

2. Materikning qirg‘oq tuzilishi va atrofidagi okean qismlari

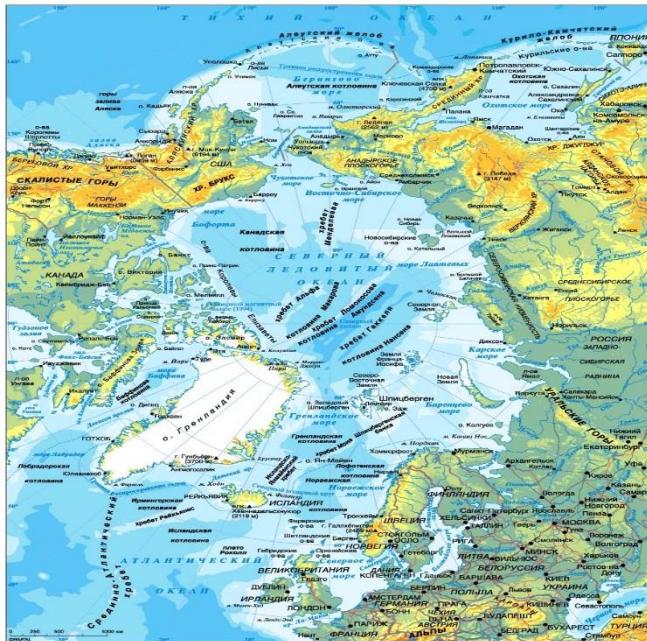

Shu chekka nuqtalar oralig‘ida materik shimoldan janubga 7500 km va g‘arbdan sharqqa 6400 km masofaga cho‘zilgan va qirg‘oq chizig‘ining uzunligi 75500 km.

Shimoliy Amerika qirg‘oqlari Afrika, Avstraliya va Janubiy Amerika qirg‘oqlariga nisbatan kuchli parchalangan. Ayniqsa uning shimoliy, sharqiy va janubiy qirg‘oqlarida parchalanish kuchli bo‘lganligi tufayli ko‘plab qo‘ltiqlar va yarim orollar paydo bo‘lgan.

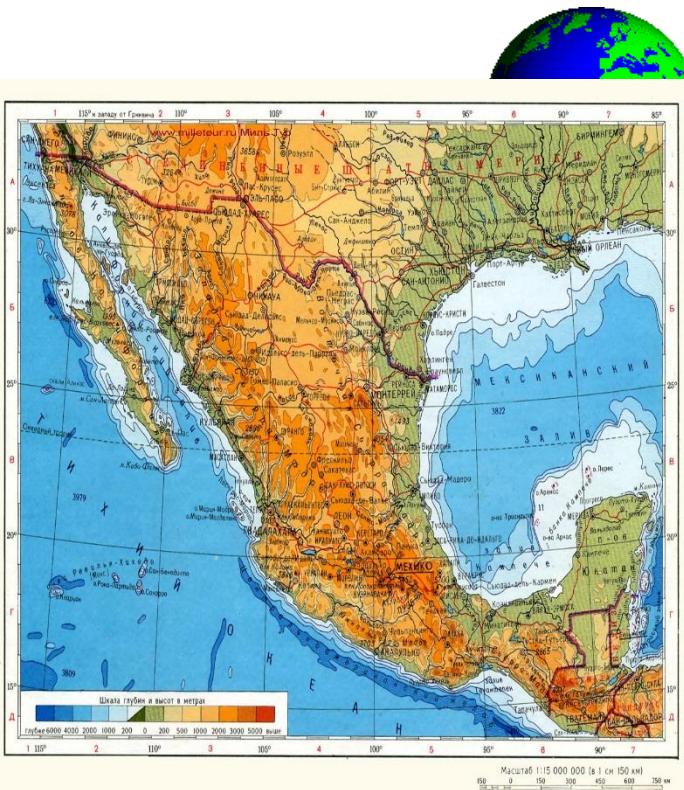
Materik atrofida bir qancha katta kichik orollar joylashgan bo‘lib, ular ham materik tarkibida: shimolda eng yirik **Grenlandiya, Kanada - Arktika arxipelagi**, sharqda **Nyufaunlend**, janubi –sharqda **Katta va Kichik Antil orollari** hamda Bagama orollari, g‘arbiy sohilining shimoliy hududlarida **Alleut, Aleksandr arxipelagi**, Sharlotta qirolichasi va Vankuver orollari joylashgan.

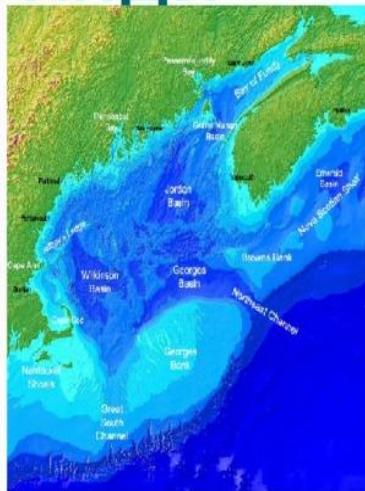
Gudzon shimoldagi eng katta qo‘ltiqlardan biri bo‘lib, uning maydoni **1 mln km²** dan ziyod, chuqurligi **150 m** ga teng. U bir necha bo‘g‘izlar orqali Shimoliy Muz va Atlantika okeanlari bilan tutashgan. Gudzon qo‘ltig‘i ko‘proq Shimoliy Muz okeani ta’sirida bo‘lganligi uchun ham materikning ichki rayonlarining iqlimini sovuq bo‘lishiga va haroratning tez-tez keskin pasayib turishiga katta ta’sir ko‘rsatadi.

Janubda Meksika qo‘ltig‘i materik ichkarisiga kirib borgan va **Florida**, Yukatan yarim orollari va Markaziy Amerika orollari bilan chegaralangan. Maydoni **1,5 mln km²**, maksimal chuqurligi **4000 m** gacha yetadi. Qo‘ltiq yuzasidan materik ichkarisiga quruq issiq havo kirib borib, yoz oylarida kuchli qurg‘oqchiliqlarni vujudga keltiradi, qishda esa iliq kunlarning tez-tez takrorlanishiga sabab bo‘ladi.

ЗАЛИВ ФАНДИ

Materikning sharqiy Atlantika okeani qirg‘oqlarida **ford tipidagi** qo‘ltiqlar ko‘p tarqalgan. Eng yiriklari **Avliyo Lavrentiy, Fandi, Men, Delaver, Chesapik va Pamliko** qo‘ltiqlaridir. Shimoliy Amerikaning g‘arbiy Tinch okean qirg‘oqlari sharqiy Atlantika okeani qirg‘oqlariga nisbatan bir muncha kam parchalangan.

Materikning janubiy qismi juda kam parchalangan bo‘lib, bu yerda yarim aylana shaklidagi **Panama va Teuantepek** qo‘ltiqlari, Kaliforniya yarim oroli bilan ajralib turgan **Kaliforniya** qo‘ltig‘i joylashgan. Kaliforniya qo‘ltig‘ining uzunligi **1240 km**, kengligi **220 km**, maksimal chuqurligi **3127 m** va maydoni **177 ming km²**.

Shimoldagi Alyaska, Kuk va Bristol qo‘ltiqlarini bir-biridan Kenay va Alyaska yarim orollari ajratib turadi. G‘arb tomondan materik ichkarisiga Kuskovkim, Norton va Kotsebu qo‘ltiqlari o‘yib kirgan. Norton va Kotsebu qo‘ltiqlarini Syuard yarim oroli ajratib turadi.

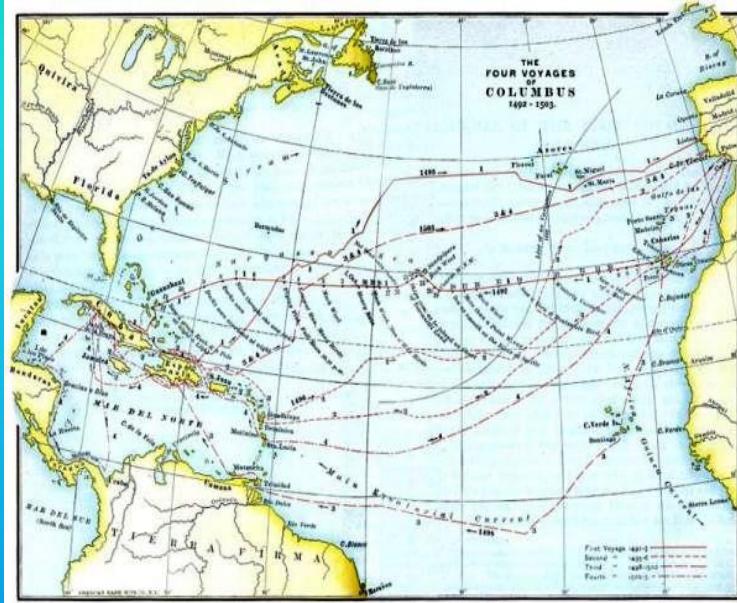
Shimoliy Amerikaning hozirgi qiyofasi bundan **1 mln yil oldin**, to‘rtlamchi davrning boshlarida shakllangan. Hozir Shimoliy Amerika bilan Yevroсиyo eni **35 km** va chuqurligi **42 m** keladigan tor Bering bo‘g‘izi orqali ajralib turadi.

Materik janubda Panama bo‘yni orqali Janubiy Amerika bilan tutashgan bo‘lgan. Hozir ularni 1914 yilda kurib ishga tushirilgan Panama kanali bir-biridan ajratib, Tinch okean bilan Atlantika okeanini birlashtirib turadi.

3. Materikning o‘rganilish tarixi

Из истории открытия и исследования
Северной Америки.

Руаль Амундсен
1872—1928

Витус Беринг
1681—1741

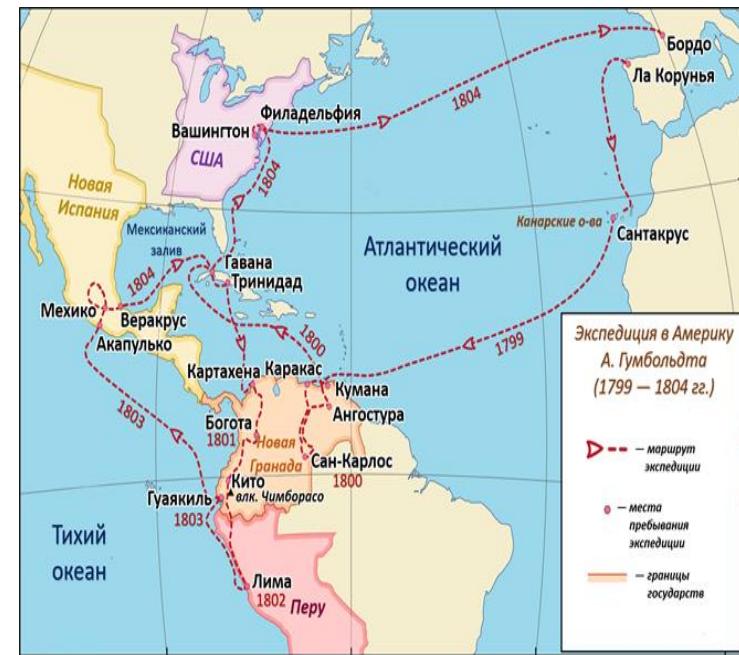

Христофор Колумб
1451—1506

Shimoliy Amerika Xristofor Kolumbdan 500 yil oldin 10-asr oxirida normandlar tomonidan kashf etilgan. **Erik Raudi Islandiyadan g‘arbgaga tomon suzib, Grenlandiyaga borib yetgan va o‘sha yerda o‘rnashgan. 11-13-asrlarda ular materikning shimoli-sharqiy qirg‘oqlarida bo‘lishgan, Baffin dengizida suzishgan, Nyufaundlend orolini va Labrador yarim orolining qirg‘oqlarini kashf etishgan.**

15 asr oxirida Jon Kabot boshchilik qilgan inglizlar ekspeditsiyasi Nyufaunlend orolini, Labradorni va materikning sharqiy sohillarini qaytadan kashf etadi.

1492-1503 yillarda Xristofor Kolumb rahbarligidagi to‘rtta ispan ekspeditsiyasi Gonduras, Nikaragua, Kosta-Rika va Panama bo‘yni sohillarini, Bagama, Katta Antil va Kichik Antil orollarini kashf qildi.

История открытия и исследования Северной Америки

II XV века Испанские путешественники на море
Более 500 лет назад открыли

Открытие Америки Колумбом

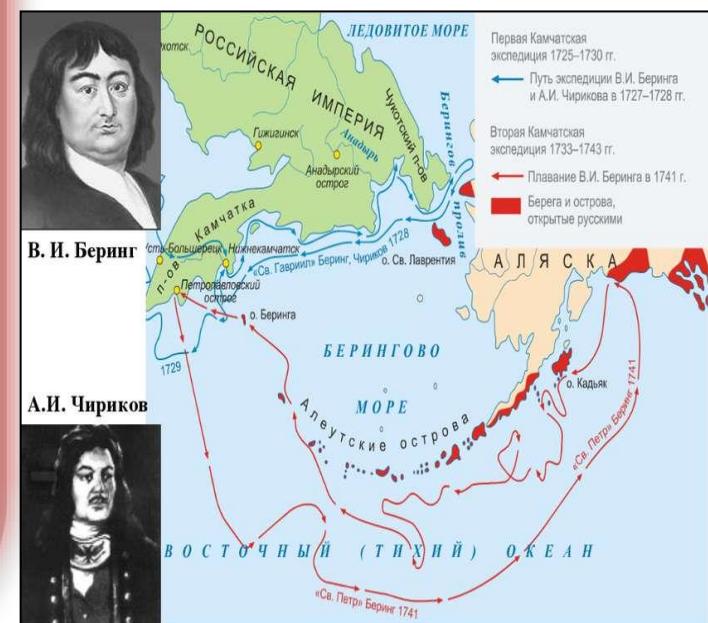
Angliyalik dengizchi-sayyoohlardan 17- asrda G.Gudzon va 18- asrda A.Makkenzi materikning sharqiy va shimoliy qismlarini o‘rganishgan. 20-asr boshida R.Amundsen materikning shimoliy qirg‘oqlari bo‘ylab suzib, Yerning shimoliy magnit qutbining geografik o‘rnini aniqlaydi.

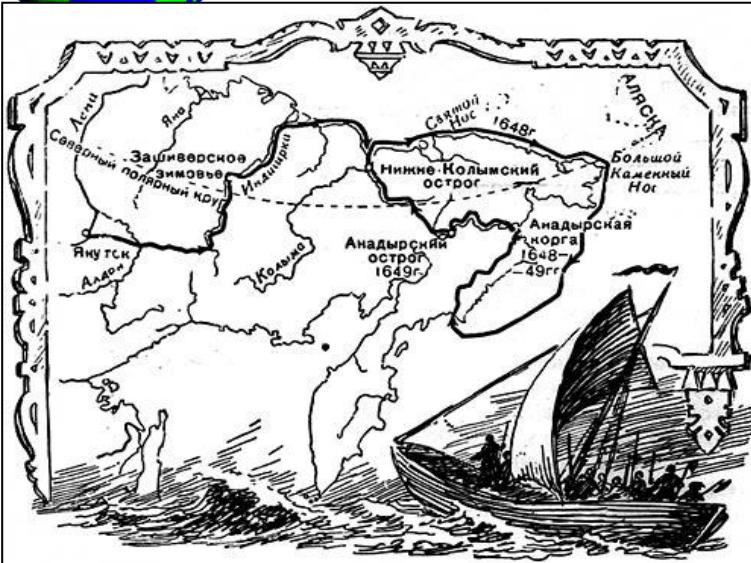
Shimoliy Amerikaning shimoli-g‘arbiy qismini tadqiq etishda rus sayyoohlarining xizmati katta. Ruslar yevropaliklardan mustaqil ravishda Alyaska yerlarini va unga yaqin joylashgan orollarni kashf etishgan hamda o‘zlashtirishgan.

1648 yilda **F.Popov va S.Dejnyov** Chukotka dengizidan Tinch okeanga suzib o‘tib, Shimoliy Amerika tor bo‘g‘iz orqali Osiyodan ajralib turganligini isbot qildilar.

1732 yilda **I.Fedorov va M.Gvozdevlar** Alyaskaning Styuard yarim orolini kashf etdilar.

1741 yilda **V.Bering va A.Chirikovlar** ikkita yelkanli kemada Aleut orollari bo‘ylab suzishdi, Aleksandr arxipelagini, Kodyak orolini, Alyaska qo‘ltig‘i sohilini tadqiq qilishdi.

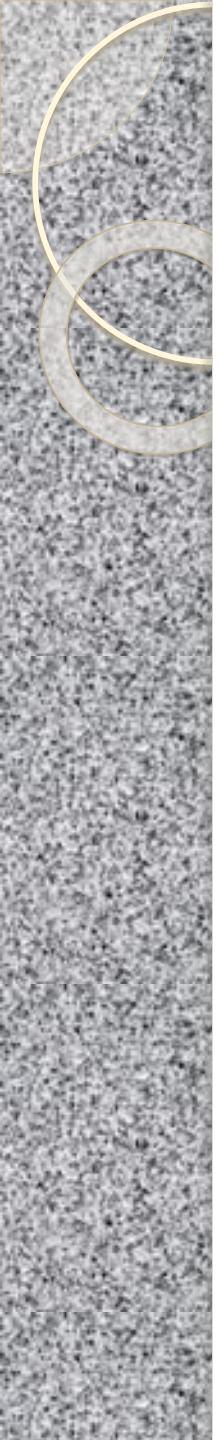

1759-1764 yillarda rus sanoatchilaridan **A.Tolstix, S.Glotov, S.Ponomarevlar** Alyaska yarim orolining bir qismini kashf qilganlar. 1784-1795 yillarda **rus sayyoohlari** Alyaska va Kenay yarim orollarini to‘liq kashf etishib, bu regionlar to‘g‘risida ko‘plab ma’lumotlar to‘plashganlar.

1848-1854 yillarda Shimoliy Amerikaga tashrif buyurgan rus ekspeditsiyalari materikning eng shimoliy chekka qismlarini batafsil tadqiq etgan. Shimoliy Muz okeani bilan chegaralangan qirg‘oq chiziqlarini tuzilishini aniqlagan va ularni kartaga tushirish ishlarini amalga oshirgan.

Shimoli-g‘arbiy Amerikaning bir qator geografik joylari rus tadqiqtchilari nomiga qo‘yilgan. Masalan, **Chirikov oroli**, **Shelexov qo‘ltig‘i**, **Velyaminov vulkani** va boshqalar.

*Эътиборингиз учун
рахмат!*